

120 ROKOV VEREJNEJ NEMOCNICE V BARDEJOVE (K BARDEJOVSKÉMU ZDRAVOTNÍCTVU V MEDZIVOJNOVOM OBDOBÍ)¹

Peter KOVAL

Východoslovenské mesto Bardejov patrí medzi slovenské mestá, ktoré sa môžu popýšiť bohatou históriou. Medzi laickou verejnosťou, ale aj záujemcami o dejiny či amatérskymi historikmi je známe hlavne pre svoje architektonické skvosty a zapísanie historického centra a židovského suburbia do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO Bardejov prešiel typickým dejinným vývojom odzrkadľujúcim sa v jeho politickom, hospodárskom či kultúrno-spoločenskom živote. V sociálno-zdravotníckej sfére sa naplno prejavili viaceré faktory. Medzi tie najmarkantnejšie patrila geografická poloha mesta.

Bardejovská nemocnica bola periférnym zdravotníckym zariadením na severovýchode Slovenska. Od jej vzniku do konca medzivojnového obdobia v nej pôsobili len traja lekári, no tí vykonávali svoju prax k spokojnosti pacientov, a tak bola mestská nemocnica v Bardejove v prvej polovici 20. storočia medzi miestnym obyvateľstvom veľmi obľúbená, resp. dôveryhodná.

Mestská nemocnica v Bardejove bola daná do užívania v roku 1895. V roku 1898 bolo nemocnici udelené právo verejnosti a schválené stanovy. Majiteľom, resp. správcom nemocnice bolo Slobodné kráľovské mesto Bardejov a nemocničnú komisiu tvorili členovia bardejovského mestského senátu. Budova nemocnice bola postavená v juhozápadnej časti mesta v blízkosti kláštorného areálu za priekopou. Pôvodný vzhľad sa postupne menil a viacerými stavebnými úpravami sa dostal do podoby, ako objekt poznáme dnes. V roku 1919 ho vtedajší riaditeľ MUDr. Rudolf Mankovič opísal takto: „*Tehelná budova, šindlom krytá, štukatorovým plafónom, betónová a keramitová dlážka. Dva pavilóny, v jednom je nemocnica, v druhom byt mniškov, služobníctva, atď. Spolu 10 dvorány.*“ Na začiatku činnosti mala nemocnica dvanásť, neskôr 24 postelí. V pomerne krátkom čase sa navýšila jej kapacita na 36 lôžok a v roku 1909 už na 42. V tom roku bolo v nemocnici hospitalizovaných 204 pacientov.

Po vyhlásení Československej republiky (ČSR) až do začiatku roka 1919 prebiehala správa mesta Bardejova ešte v starom režime, zapisnice sa písali maďarsky, vedenie mesta sa nechcelo zmieriť s novými pomermi. Po tom, čo do mesta prišlo československé vojsko, novovymenovaný župan Šarišskej župy dr. Pavel Fábry 9. januára 1919 rozpustil staré maďarské úrady. Dňa 2. februára 1919 slávnostne prevzal Bardejov hlavný slúžny Štefan Velgos. Za mešťanostu bol potvrdený dr. Jozef Gmitter a za policajného kapitána mesta Ludovít Koreň. Mestské zastupiteľstvo bolo rekonštruované a úradníci zostávajúci pracovať v aparáte mesta boli povinní zložiť sľub vernosti ČSR. Bardejov v prvých dvoch desaťročiach 20. storočia bol z hľadiska celkového vzhľadu veľmi neusporiadaný. Uliciam chýbala dlažba, mesto nemalo

---

1 Príspevok vznikol v rámci projektu APVV-15-0036 *Východné Slovensko v 19. a 20. storočí vo vzťahu centra a periférie.*

svoj vodovod a kanalizáciu. Všetky tieto nedostatky sa odrážali v kritickom hygienicko-zdravotnom stave mesta.

Nemocnica si na začiatku fungovania ČSR z finančných dôvodov nemohla dovoliť samostatného správcu, úradníka či pokladníka. Zamestnávala jedného lekára (MUDr. Rudolf Mankovič), dve slúžky (upratovačky), dve práčky vykonávajúce svoju činnosť dva dni v týždni. Funkciu duchovného v nemocnici zastával dekan miestnej farnosti Gejza Žebrácky. Ošetrovateľský personál v roku 1919 tvorili štyri rehoľné sestry z Kongregácie sestier Božského Spasiteľa (Salvatoriánky).

Stav nemocnice sa vylepšoval len veľmi pomaly a vedenie tohto ústavu neustále zápasilo s viacerými problémami. Na začiatku 20. rokov pribudol do nemocnice nový praktický lekár MUDr. Vojtech Bartsch a od novembra 1921 sa stal jej kurátorom Andrej Lietavec. Ten hneď v začiatkoch svojho pôsobenia zistil viaceré nedostatky, napr. neboli precízne vedené výkazy o chorých pacientoch. Nemocnica nemala zriadené oddelenia a lôžkami sa disponovalo podľa potreby. Infekční pacienti boli separovaní v samostatnej drevenej budove umiestnenej mimo nemocničného areálu na druhej strane mesta.

Vo dvore nemocnice bola vystavaná murovaná márnica s dvoma oknami. Vedľa nej drevené kurníky, kde rehoľné sestry chovali sliepky a kačky. V areáli nemocnice bola postavená aj dreváreň a dva drevené chlievy pre prasatá. Nemocnica mala v prenájme kúsok poľa, kde bola pestovaná zelenina. Problémovými boli v nemocnici toalety. V interiéri budovy boli nesplachovacie, z ktorých výkaly vynášali mestskí zriadení do výkalovej jamy. Na dvore bol postavený rovnako hygienicky nevyhovujúci primitívny záchod – latrína. Ťažkosti spôsoboval aj nedostatok kvalitnej vody. Pitná voda sa v začiatkoch nemocnice dovážala z Bardejovských kúpeľov, no na začiatku 20. rokov 20. storočia sa na pitie používala nekvalitná voda čerpaná zo studne.

Zariadenie nemocnice bolo veľmi strohé. Operačný sál bol nielen zle vybavený, ale aj zle osvetlený, a tak sa niektoré operácie konali aj na chodbe. Lekárom chýbal röntgen. Absolútna väčšina postelí bola z pohľadu správcu Lietavca zničená, matrace boli nekvalitné a nemocnica pociťovala nedostatok posteľnej bielizne, kuchynského riadu či šiat.

Veľkým medzníkom vo vývoji nemocnice bol február 1928, keď zastupiteľstvo Košickej župy na návrh župného výboru prijalo do majetku i správy nemocnicu. Župa ju potom 1. júla 1928 odovzdala do správy Slovenskej krajiny. Za riaditeľa bol zvolený doterajší sekundár chirurgického oddelenia mestskej štátnej nemocnice MUDr. Dušan Čajka.

V 30. rokoch sa, pravdepodobne aj pod vplyvom zmeny majiteľa a nového riaditeľa, vedenie nemocnice snažilo o modernizáciu do tej miery, do akej stačili finančné prostriedky a došlo k čiastočnému zlepšeniu situácie. Bola realizovaná prístavba dvoch operačných sál, doplnený inventár posteľnej bielizne, osobného šatstva a zakúpený inštrumentár operačných sál. Došlo k realizácii opravy okien, dverí či k prehlbeniu studne.

Vo všeobecnosti sa však konštatovalo, že ústav mal málo priestoru, miestností. Nemocnica bola neustále preplnená pacientmi. Najväčší nedostatok bol, že nemala priestory pre infekčných pacientov. Budova pre pacientov s epidemiologickými chorobami bola v dezolátnom stave a hrozilo jej zrútenie. Išlo o drevený barak asi

1 km od hlavnej budovy. Infekční pacienti sa posielali do iných nemocníc, čím hrozilo šírenie infekcií do okolia. Už v závere 20. rokov aj na pôde mestskej správy silneli snahy o výstavbu novej nemocnice. Istá nádej narástla po administratívnych zmenách v ČSR, keď sa čoraz viac hovorilo, že Bardejov bude mať novú krajskú nemocnicu. Tá mala mať dostačujúci počet izieb a potrebné prístrojové vybavenie. Nová budova nemocnice však bola vybudovaná až po 2. svetovej vojne.

Napriek veľkým finančným ťažkostiam spôsobeným hlavne nedoplatkami na liečebnom sa mestská verejná nemocnica (neskôr krajská) v Bardejove udržala počas celého medzivojnového obdobia pri živote. Počet lôžok sa rozšíril len v minimálnej miere a modernizácia priestorov a vybavenia sa posunula len nepatrne, no počet liečených pacientov narastal každým rokom, čo svedčilo o solídnosti a dôvere bardejovských nemocničných lekárov a ošetrovateľov. Aj keď medzi dvoma svetovými vojnami pracovali v nemocnici len traja lekári, pričínili sa o to, že aj táto verejná nemocnica na geografickom perifériu ČSR odvádzala v rámci svojich možností kvalitnú zdravotnícku starostlivosť.

Použitá literatúra:

Národný archív Českej republiky, fond Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy

110 rokov Bardejovskej nemocnice. 1895 – 2005. Ed. Ján Nagajda. Bardejov : NsP Sv. Jakuba, n. o., 2005, 159 s.

Dejiny Bardejova. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1975, 521 s.

DERFIŇÁK, Patrik. Zdravotníctvo na Šariši v závere 19. storočia. In *Fragmenty z histórie medicíny a veterinárneho lekárství.* Eds. Radek Slabotinský, Pavla Stöhrová. Brno : Technické muzeum v Brně, 2016, s. 104 – 112.

KOVAL, Peter. Reflexia zdravotnej situácie na Šariši na stránkach vybranej dobovej tlače. In *Šariš v dobových prameňoch : príspevky k dejinám Šariša v 19. a 20. storočí.* Eds. Nadežda Jurčišinová, Peter Koval. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016, s. 143 –153.

KRPELEC, Bartolomej. *Bardejov a jeho okolie dávno a dnes.* Bardejov : Miestny odbor Matice slovenskej v Bardejove, 1935, 392 s.